

Н. І. Поліхун

Інститут обдарованої дитини АПН України

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Одним із пріоритетних завдань Інституту обдарованої дитини АПН України є розробка програм курсової підготовки фахівців в галузі обдарованості. В статті розкрито ряд основоположних чинників, які впливають на стан, визначають стратегію і зміст ефективної підготовки вчителя до роботи з обдарованими учнями. Представлена інноваційна форма організації навчальної взаємодії – педагогічна студія.

Ключові слова: обдаровані діти, підготовка учителів, педагогічні студії.

Революційні зміни в освіті виявляються в появі принципово нових методів навчання, істотних змінах методологічного простору. Не випадково, в освітянській галузі все частіше використовується поняття “традиційне навчання” й “інноваційне навчання”. Школа початку XXI сторіччя – це поєднання традиційних цінностей і нових інтерактивних методик, це період розробки і подальшого впровадження посткласичної методології викладання. Стосовно педагогічної практики, цей процес в Україні відбувається досить повільно. Одним із основних рішень, яке може змінити світ і вирішити проблему інноваційних просувачів у навчанні – є підготовка і перепідготовка вчителя до дії в нових умовах, за нових вимог. Особливо гостро стоїть проблема підготовки кадрів до роботи з обдарованими дітьми. Наразі в системі такої професійної післядипломної освіти виявляється нерозвиненість демократичної традиції у викладанні, що традиційно будувалась, як суб’єкт-об’єктна система, а отже, існує ряд протиріч: між рівнем реальних суспільних потреб та якістю знань і умінь, які отримує учень в школі; між необхідністю опанування і використання вчителем сучасних освітніх технологій та неефективними старими формами й методами підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями. Обдарована дитина потребує вчителя, який здатний орієнтувати учня на одержання знань більш ефективними способами, формувати уміння і навички розумової діяльності, комунікації, самозбереження, спрямовувати розвиток здібностей, серед яких, основна увага приділяється здатності до навчання, зміні парадигми мислення, умінню опрацьовувати величезні масиви інформації, розв’язувати проблеми тощо. На нашу думку, формуванню саме такої позиції вчителя може, поряд з усім, сприяти курсова перепідготовка, яка відбуватиметься за подібними принципами. Можна передбачити, що впровадження інноваційних підходів до організації навчання і взаємодії в процесі підготовки вчителів буде сприяти легкому підключенню нової системи фахових знань і умінь на яких в подальшому буде розбудовуватись «інноваційне навчання» обдарованих учнів.

Мета даного дослідження – сформулювати деякі теоретичні і практичні підходи ефективної підготовки вчителя до роботи з обдарованими дітьми.

Проблемі обдарованості присвячено багато зарубіжних робіт, останнім часом активізувався пошук вітчизняних дослідників (О.С.Антонова, В.С.Бажанюк, І.С.Волощук, В.В.Рибалка, В.У.Кузьменко, В.А.Моляка, Т.І.Сущенко, П.О.Тадеев, В.П.Тименко та ін.). Підготовці вчителя до роботи з обдарованими учнями присвячені дослідження О.С.Антонової, О.А.Дубасенюк, В.О.Киричука, Ю.М.Клименюк, В.В.Тесленка, А.В.Яковини та ін.. Проблему формування інноваційного стилю професійної діяльності вчителів досліджували Л.М.Ващенко, О.І.Пометун, О.Пехота, С.О.Сисоева та ін. В кожній області України розроблені регіональні програми роботи з обдарованими дітьми, які повинні втілюватися у практику роботи середньої школи. Проте, теоретичні пошуки поки не перетворені в конкретні методики підготовки вчителя та навчання обдарованих дітей, на опис прийомів і способів організації навчального процесу, які можна було б запропонувати вчителю, як інструментарій його діяльності. У зв’язку з цим, пріоритетним завданням Інституту обдарованої дитини АПН України є розробка відповідних програм курсової підготовки фахівців в галузі обдарованості, яке повинне вирішуватися

в тісній співдружності теоретиків і практиків, на основі цілеспрямованої взаємодії учених зі школами та відділами освіти.

Як відомо, на результативність навчання впливають три чинники: стан, стратегія і зміст. Стан – це правильний настрій, що налаштовує на навчання. Стратегія позначає стиль та метод подання матеріалу. Зміст – це предмет. В аспекті нашого дослідження розглянемо фактори, які впливають на стан а також основні підходи до формування змісту та стратегії організації навчання вчителів.

Фахівці виділяють три основні бар’єри психологічного характеру в навчанні [1]. Ми спробували їх інтерпретувати для навчання вчителів, а саме:

- 1) *критично-логічний* (Що нового можуть дати мені курсова перепідготовка? З моїм стажем і досвідом, все що потрібно для роботи в школі, я і так знаю);
- 2) *інтуїтивно-емоційний* (Це все і так важко вислухати, а ще й контрольні та заліки, захист курсової, а якщо не впораюсь? Так не хочеться виглядати «слабим учнем», втратити свій авторитет);
- 3) *критично-моральний* (Навчання – важка праця, однак на зарплатню суттєво не впливає. Може краще не втрачати зусилля задарма?).

Наразі триває дослідження, пов’язане із з’ясуванням тих упереджень з якими приходять вчителі на курси перекваліфікації і як впродовж навчання ці бар’єри долаються за допомогою психологічних тренінгів, інтерактивних методів, що дозволяють реалізувати принципи суб’єкт-суб’єктної взаємодії та можливостей практичної перевірки набутих знань впродовж навчання. Справжнім випробуванням для навчання є не письмові контрольні роботи, або іспити-тести, а вміння застосовувати навчання для цільових ситуацій – бажано реальних. Розробляючи програму курсів для вчителів, ми запланували багато фахових практичних занять, а на завершення, як захід оцінювання і святкування результатів – розробка й захист групового проекту з вирішення певної проблеми з розвитку обдарованості.

Ефективність нових методик доведена результативно, однак шляхи їхнього впровадження надзвичайно повільні. Коли ми на занятті педагогічної студії ставили запитання “Чи впроваджуєте ви в навчальній процесі інноваційні технології?”, більшість вчителів відповіли позитивно, однак, на прохання конкретизувати ефективні методи навчання, які використовуються у власній педагогічній практиці вони вагалися з відповіддю і здебільшого виявили необізнаність. Досліджуючи причини такого стану, в результаті аналізування ми з’ясували, що на першому місці стоїть необізнаність у відкриттях, що стосуються останніх досліджень мозку людини, прихованих резервів здібностей, індивідуальних стилів навчання та заснованих на них методиках інтегрованого прискореного навчання: залучення відчуттів, “активний” і “пасивний” концерти Г.Лозанова, створення асоціативних схем, навчальні ігри на розвиток мислення, зміна видів діяльності, рухові вправи, навчальні проекти тощо. Проведені нами опитування вчителів показали, що більшість із них вперше познайомились з результатами відповідних досліджень, однак, окремі елементи застосовують у власній практиці. Серед основних причин гальмування інноваційного руху – консерватизм освітнього керівництва; низька ефективність курсів підвищення кваліфікації вчителів; відсутність стимулювання та заохочення щодо підвищення фахового рівня.

Як ми уже зазначали, програми курсової підготовки вчителів необхідно переглянути з точки зору ефективності організаційних форм та використання інтерактивних методів навчання [5,6]. Якщо вчитель на собі відчує перевагу такого підходу до організації навчання, його готовність до змін буде стійкою й високо мотивованою. Гордон Драйден пропонує пристосувати успішні бізнесові програми до навчального процесу і наголошує на розвитку позитивної самооцінки, яка ґрунтувалася на практичних досягненнях. Як відомо, провідні компанії світу використовують ефективні технології (психологічний і фаховий тренінг, використання музики, релаксації, візуалізації, гри тощо) для скорочення часу на вишкіл свого персоналу. Ми також запропонували при проведенні занять враховувати основні чинники, які впливають на позитивну самооцінку слухача, а значить на його стан:

- 1) відчуття фізичної безпеки – відсутність фізичних обмежень;
- 2) відчуття емоційної безпеки – відсутність страху і пригнічення;
- 3) усвідомлення власної ідентичності – важливість того, “хто я”;
- 4) почуття незалежності;
- 5) компетентність – відчуття того, що вміємо робити;
- 6) місія – відчуття того, що наше життя має сенс і спрямування.

Навчання вчителя відбувається на курсах, семінарах, конференціях, зібраннях методичних об'єднань, під час учнівських олімпіад, конкурсів, турнірів тощо. Фаховими дослідженнями стверджують, що будь-яке навчання буде набагато ефективнішим більш швидким і легким, якщо навчальні програми враховують основні умови та принципи ефективного навчання [2, с.269]. Подамо їх у скороченому вигляді і зазначимо, що в процесі їх усвідомлення, вчитель із звичайного лектора стає активним учасником процесу, наставником, який сам організовує відповідні засади:

1. *Оптимальні умови навчання;*
2. *Правильне подання* – такий спосіб презентації теми, який би залучив до роботи відчуття, мотивував до діяльності, був би необтяжливим, захопливим, розмаїтим та енергійним;
3. *Зважене обмірковування* – задіяти творче й критичне мислення, яке стимулює внутрішнє засвоєння інформації;
4. *Активізація збереженої інформації* – доступ до засвоєного матеріалу через гру, жарт та широкі можливості практикування;
5. *Застосування* – реальне застосування знань, пов'язування їх із життям;
6. *Повторення, оцінювання і святкування* – регулярне повторення й оцінювання, а при цьому святкування навчальних досягнень.

Наведемо також перелік **основних принципів**, які покладені в основу організації ефективного навчання:

Залучення. Кожен учасник програми навчання має активно залучатися у процес навчання. Звичайна лекція, здебільшого є найменш ефективним методом. Викладач має застосовувати якомога більше способів і прийомів залучення слухачів до активної участі. Наведемо деякі з них:

- Прямий, цільовий досвід (навчання діяльністю);
- Вигаданий досвід (виконання ролей, дебати, демонстрації, вправи тощо);
- Дискусії і обговорення в парі та в групі;
- Форуми і конференції;
- Змагання;
- Виїзди на місця і демонстрації та ін.;

Кожен навчається краще, коли цікаво, коли перебуває в постійній напрузі, відчуваючи різноманітність вправ і змагань.

Готовність. Навчання відбувається швидше, коли ми хочемо навчатися і готові до цього. Варто відразу оцінювати готовність і мотивацію слухачів до навчання, визначити причини, що спонукали до навчання за даною програмою, виявити їхні сподівання, чому вони хочуть вчитися.

Підсилення. Повторення і практичні вправи також необхідні у навчанні вчителів. Варто продумувати, як подати основну інформацію кількома способами, щоб допомогти слухачам із різними когнітивними стилями ефективно засвоювати знання.

Інтенсивність. Інтенсивний, драматичний або яскравий досвід захоплює увагу, підсилює вплив. Застосовуючи інтерактивні прийоми навчання і вправи за участю слухачів, викладач допоможе їм легше запам'ятати важливі моменти.

Асоціація. Навчання дотичне до власного досвіду (коли наявні схожість і відмінність), легше закріплюється у пам'яті. Варто якомога частіше звертатися до життєвого та професійного досвіду слухачів, будувати на цьому навчання у групах.

Ефективність. Навчання засвоюється ліпше тоді, коли воно задовольняє слухачів, а не тоді, коли бентежить чи дратує. Схвалення заохочує навчання. Варто будувати навчальні моменти з використанням професійного досвіду слухачів і заохочувати їх до ілюстрації своїх висновків прикладами із власної практики.

Можливості. Чимало слухачів не використовують на заняттях свої можливості на повну силу. Необхідно заохочувати слухачів до активної співпраці, планувати програми так, аби слухачі відчували, що отримали чимало корисного досвіду і можуть використати його у своїй практичній діяльності.

Проблема обдарованості є полідисциплінарною, тому й зміст освітньої програми підготовки вчителя до роботи з обдарованими учнями передбачає вивчення міждисциплінарної проблематики обдарованості та оволодіння способами розв'язання комплексних задач педагогічної діяльності. Означена програма може бути реалізована через стратегію – «проблематизація», а саме постановка і пошук рішень в полі особистісно значущих питань, аналіз наявного досвіду та прагнення до нових інтерпретацій, виклик усталеним поглядам, озадачування й самостійні відкриття, набуття сенсу та рефлексія. Саме проблематика обдарованості в силу необхідності комплексної діяльності з її розвитку, відсутності закінченої теорії та існування різних концепцій обдарованості дає можливість різних інтерпретацій, виклику усталеним поглядам, пошуку рішень на основі аналізу наявного досвіду, досліджень, відкриттів, проектування та організаційно-педагогічних розробок. А це потребує активних методів проведення занять, серед яких: пояснювально-ілюстративний, проблемного викладання, евристичний, дослідницький, мозковий штурм, метод ситуаційних вправ, метод проектів тощо. Практично кожний із запропонованих нами методів пов'язаний із постановкою і розв'язанням певної педагогічної проблеми в галузі обдарованості. Окремо відзначимо, що метод ситуаційних вправ передбачає спрямування самостійної роботи слухачів під час «розплутування» проблем і завдань запропонованої викладачем ситуаційної вправи і вироблення рішення. Навчання за цією методикою ґрунтується на дискусії і дослідженні. Метод проектів дозволяє залучити в освітній процес суб'єктний досвід кожного із слухачів. В процесі проектної діяльності формується професійне вміння самостійної постановки проблеми, формулювання задач дослідження і пошуку рішень. Означені методи дають можливість слухачу ввійти в безпосередній контакт з навчальним матеріалом та сприяти щоб цей контакт послужив навчальним цілям, на відміну від того, коли викладач дає свій аналіз і тлумачення. Проблема полягає в тому, щоб оприлюднити власне тлумачення кожного слухача і прагнути, щоб вони здобули якнайбільшу користь від пізнавального процесу розв'язання проблеми власними силами. Їхні зусилля можуть призвести до певних висновків щодо вироблення власної стратегії розв'язання проблем обдарованості. Тому результатом навчання ми вважаємо – розширення можливостей слухачів працювати з проблемами розкриття та розвитку обдарованості, приймати рішення щодо застосування інноваційних методів та прийомів у навчальному процесі.

Окремо, у загальному вигляді, подамо нову організаційну форму проведення занять – педагогічна студія. В перекладі з італійської «студія» – старанно працюю, ви-

вчаю. Це творчий колектив однодумців, пов'язаних між собою певним світоглядом і спільними задачами. Сутність студійних занять в навчанні, яке має свою специфіку. Набуті знання отримують своє професійне втілення протягом заняття на основі реального педагогічного досвіду, у поєднанні з уже сформованими професійними вміннями, навичками, поглядами. Робота в студії, це не тільки набуття нових знань, але й руйнування професійних стереотипів, вдосконалення індивідуальної системи педагогічних поглядів вчителя. Педагогічна студія – інноваційний підхід до організації навчання шляхом інтерактивної взаємодії, являє собою універсальну форму вдосконалення професійної майстерності вчителя, суттєвою ознакою якої є гармонійне поєднання теоретичного, методичного та технологічного вивчення педагогічних проблем, розвиток професійного мислення, професійної майстерності, підвищення методичної компетентності. Методичні розробки педагогічної студії в рамках курсової перепідготовки вчителів здійснені російськими вченими Н.С.Шурковою, Т.Н.Гуциною та ін. [7]. Нами, спільно з фахівцями окремих галузей здійснено розробки програм педагогічних студій, які ми запропонували для проведення науково-практичних конференцій з проблем обдарованості. Так на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Виявлення і підтримка обдарованості учнів загальноосвітньої школи» у м. Тернопіль (червень 2009 р.) були апробовані програми «Духовні аспекти розвитку обдарованої особистості» (Николин М.М., к.пед.н, зав. кафедри ТОКШПО, автор підручника «Основи християнської етики»); «Психолого-педагогічне проектування» (Киричук В.О., к.пед.н, начальник відділу проектування розвитку обдарованості ІОД АПН України); Організація проектної діяльності учнів (Поліхун Н.І., к.пед.н., провідний науковий співробітник ІОД АПН України); «Ситуація успіху. Як її створити?» (Єнотаєва Л.Є. старший науковий співробітник ІОД АПН України); «Технологія вирішення проблемних ситуацій, яка заснована на феномені функціональної асиметрії мозку людини» (Брандес В.М., психотерапевт, м. Житомир). Відмітимо, що кожний учасник конференції мав можливість стати учасником дискусії по одному із напрямків. Робота педагогічних студій та колективне обговорення результатів дискусії дали можливість сформулювати спільне рішення науково-практичної конференції, у виробленні якого взяли участь не тільки науковці й методисти, багато пропозицій поступило саме від вчителів, які працюють з обдарованими учнями і чий досвід отримав узагальнення через призму наукової проблематики, висвітленої впродовж пленарного засідання. Ми також отримали схвальні відгуки всіх учасників конференції щодо використання активних форм організації педагогічної взаємодії, що дало можливість бути задіяними та відчувати свою значимість, оскільки кожна слухна пропозиція була врахована після колективного обговорення. Таким чином, мета педагогічних студій, як однієї з організаційних форм науково-практичної конференції – оволодіння певною педагогічною проблематикою в процесі групової взаємодії та вироблення спільного рішення шляхом колективного пошуку, з урахуванням фахового досвіду кожного із учасників. Наведемо розроблений поетапний план педагогічної студії «Організація проектної діяльності учня». Зазначимо, що при розробці плану використані елементи тренінгової роботи відповідно до етапів студійного навчання [4].

I етап – введення в проблему: встановлення особистісного контакту з кожним студійцем, оголошення плану роботи студії та відповідного хронометражу. Керівник просить кожного учасника висловити свою думку, відповіді на запитання «Чому зацікавила проблема саме цієї студії? Чи маєте власний досвід в організації проектної діяльності учнів? Якщо так, то з якими проблемами стикаєтесь? Чи є питання, які б хотіли обговорити?». Ведучий записує на дошці (блокноті фліпчарту) означені проблеми та групує їх для подальшого обговорення. Перший етап завершується формулюванням цілей і задач студії:

- усвідомити значення проектної діяльності учня для розкриття і подальшого розвитку обдарованості;

- зрозуміти особливості саме навчального проекту та його основні ознаки;
- висловити своє відношення до організації навчальних проектів в школі з урахуванням особливостей і протиріч даної області педагогічної діяльності;
- відпрацювати навички взаємодії в колективному пошуку ідей, спрямованих на збагачення освіти обдарованих дітей та прийнятті спільних рішень.

II етап – теоретичний блок: ведучий студії подає інформацію щодо змісту понять: проектування, проектна діяльність учня, навчальний проект, розкриває складові моделі поетапної підготовки учня до проектної діяльності через “пропроектну”, “квазіпроектну” та “власне проектну” форми її організації. Подається визначення: «проектна діяльність учня – форма навчально-пізнавальної активності, що полягає у мотивованому досягненні свідомо поставленої мети зі створення учнівських проектів, має комплексний характер, забезпечує активний процес дії учня з навчальним матеріалом і є засобом розвитку особистості, як суб'єкту навчання»; «навчальний проект – методична форма організації занять, що передбачає комплексний інтегрований характер діяльності всіх його учасників з отримання самостійно запланованого результату за певний проміжок часу в умовах консультативної підтримки вчителя»; «учнівський творчий проект – самостійно розроблений і створений учнем, або групою учнів, предметний результат (продукт) навчальної діяльності, що має суб'єктивну цінність». Від логічної схеми поданих понять відбувається перехід до обговорення прикладних проблем.

III етап – обговорення теоретичного матеріалу. Ведучий знайомить студійців із власним досвідом, щодо організації проектної діяльності учнів у процесі навчання фізики в середній школі [3], просить висловитись тих хто також має практичні надбання. Студійці отримують супровідні матеріали «Основні підходи, щодо підготовки та організації проектної діяльності учня в середній школі», ознайомлюються з ними і беруть участь в обговоренні відповідної моделі *рис. 1*. Ведучий подає відповідні коментарі.

Рис. 1. Модель поетапної підготовки і управління проектною діяльністю учня

IV етап – прийняття рішень. Колективна взаємодія. Акцентування уваги студійців на необхідності вдосконалення організаційних форм педагогічної діяльності, на внесення до неї інновацій. Студійці висловлюють пропозиції щодо впровадження в практику загальноосвітньої школи навчальних проектів, представляють власні здобутки. Всі висловлені з цього приводу положення ведучий фіксує в блокноті фліпчарту.

V етап – рефлексія. Підведення підсумків роботи педагогічної студії. Узагальнюються положення теоретичного блоку та підсумки групової дискусії. Ведучий звертається до студійців із запитаннями «Які на вашу думку можуть бути шляхи впровадження прийнятих рішень щодо проектної діяльності учня?», «Які перешкоди існують?», «Що ви пропонуєте змінити у своїй роботі?», «Як ви можете реалізувати ідеї педагогічної студії?» тощо. Студійці по черзі висловлюють свої думки. Ведучий дякує всім за плідну роботу. Колективно обирається група найбільш активних учасників студії, які представлять пропозиції з проблематики даної студії на пленарному засіданні де приймається спільне рішення науково-практичної конференції.

Як висновок, відмітимо, що нами виявлені і обгрунтовані основні підходи щодо використання інноваційних форм та методів ефективного навчання для розробки програм курсової перепідготовки фахівців в галузі обдарованості. Їх впровадження дозволяє суттєво вплинути на якість процесу підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями, істотно змінити роль того хто навчає (замість ролі інформатора, роль менеджера), і роль тих, хто навчається (інформація не мета, а засіб засвоєння дій і операцій професійної діяльності).

Список використаних джерел:

1. Ги Лефрансуа. Прикладная педагогическая психология. – СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», 2005. – 416 с.
2. Драйден Гордон, Вос Джанет. Революция в обучении. Научить мир учиться по новому. – М.: Парвинэ, 2003. – 670 с.
3. Поліхун Н.І. Розвиток творчої діяльності старшокласників у процесі навчання фізики з використанням проектно-технології [Текст]: дис... канд. пед. наук: 13.00.03 / Н.І.Поліхун; НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 2007. – 253 с.

4. Поліхун Н.І. Педагогічна студія як організаційна форма підготовки вчителя до роботи з обдарованими учнями // Матеріали науково-практичної конференції «Виявлення і підтримка обдарованості учнів загальноосвітньої школи» 24-26 червня 2009 р. – Тернопіль, 2009. – С.173-178.
5. Скрябіна Т.О. Структура інноваційної діяльності майбутнього вчителя [Текст] / Т. Скрябіна // Рідна школа. – 2006. – №7. – С. 7-9.
6. Тесленко В.В. Підготовка педагогічних кадрів до навчання і виховання обдарованих дітей // Освіта і управління. – 1999. – №2. – С.126-130.
7. www.stu-amk.narod.ru/ssylki/pologh.doc.

One of the priority issues of the Institute of gifted child of the APS of Ukraine is to develop programs of teachers' training in the sphere of education of gifted children. The article discloses a number of fundamental factors which affect the state, determine the strategy and the content of effective teacher's training. We present an innovative form of the organization of educational interaction – a pedagogical studio.

Key words: gifted children, training teachers, teaching studio.

Отримано: 19.08.2009

УДК 378.04.001

А. Т. Проказа, А. В. Грицких

Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА «САМОСТИ» ЛИЧНОСТИ В СВЕТЕ ПРОГРЕССИВНОГО ПРЕОБРАЗОВАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Особистість вчителя з бажаними якостями не може бути сформованою тільки під дією зовнішніх чинників. Вирішальне значення мають процеси «самості» особистості у оптимальних психолого-педагогічних умовах.

Ключові слова: особистість, якості особистості, процеси «самості», педагогічні системи, система знань, якість.

Образование – это научный процесс развития личности в процессе развития личности в отношении ее разума и нравственности.

Владимир Даль

Опережающее преобразование системы образования, как педагогической инновации, должно основываться на классических «законах сохранения», на педагогической традиции [1, с.54].

Учитель (преподаватель) должен захотеть возвыситься до глубокого осознания методологических основ педагогики (дидактики, методики) и теории целостного педагогического процесса. Он должен знать аксиологические основы педагогики, теорию содержания образования как средства развития личности и формирования ее базовой культуры, закономерности и принципы целостного педагогического процесса, а также владеть методами, организационными формами и средствами его осуществления. Легко ли это? Безусловно, нет! Педагогика – это сложнейшая наука и, вместе с тем, сложнейшая практическая образовательная деятельность! Она защищена от примитивизма и дилетантизма как раз своей собственной сложностью!

Свойства образовательных систем, а также явлений и процессов, которые в них имеют место, изучает и исследует эта наука. Поэтому образовательные системы, которые создаются на научной основе, называются педагогическими системами (ПС). Эти системы имеют специфические сформулированные нами признаки, а именно [2, с. 26-27]:

- они являются социальными системами, так как существуют на основе взаимодействия людей как субъектов учебно-познавательной и профессионально-педагогической деятельности;
- педагогические системы полиструктурные и многоуровневые;
- в определенных отношениях педагогические системы могут быть смоделированы как закрытые, тогда их можно считать кибернетическими, а потому управляемыми в процессе обмена деятельностями;
- в то же время, но в других отношениях, эти системы являются открытыми, и на них хаотически влияет вне-

внешняя среда, не только усиливая хаос, но и порождая определенный порядок; образование порядка из хаоса исследует синергетика, а поэтому в этом отношении педагогические системы являются синергетическими;

- педагогические системы способны развиваться на основе внутренних противоречий, так как циркулирующей в них информации присуща в определенной степени и энтропийность;
- кооперация, координация и интеграция межсубъектных отношений в педагогических системах определяется единством активности и общения.

Из приведенных специфических особенностей педагогических систем очевидно, что эти системы являются достаточно сложными, а потому их исследование возможно только при системном подходе к ним.

При построении педагогических систем в качестве главного системообразующего фактора выступает социально заданная цель, которая должна быть педагогически осмысленна, дидактико-методически конкретизирована и технологически реализована. Содержание, структура и качество системы обусловлены важными аспектами синергетической точки зрения.

Необходимо учитывать иерархичность педагогических систем, нелинейность взаимодействий элементов системы, незамкнутость в отношении внешней среды, стохастичность, обусловленную сложным характером детерминации, а также эмерджентность и самообусловленность, которые предопределяются активностью личностей при наличии обратной связи [2, с. 26-27].

Главная, социально заданная цель системы образования – личность с положительными качествами с точки зрения общечеловеческих ценностей. Личность студента (будущего учителя) с желаемыми качествами в условиях функционирования очень сложных педагогических систем путем только внешнего воздействия не может быть сформированной.

Необходимо создавать такие психолого-педагогические условия, чтобы происходили процессы «самости», а именно: самостоятельное, саморазвитие, самоактуализация и самореализация личности. Студент «конструирует» свою